

УДК 929:378 (КДПУ) (1927–1992)

С.М. ЧАШЕЧНИКОВ – ВИЗНАЧНИЙ МАТЕМАТИК ТА ПЕДАГОГ

Макарчук О.П.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті досліджуються основні аспекти науково-педагогічної діяльності декана фізико-математичного факультету Кіровоградського педагогічного інституту (з 1970 по 1971 роки) Чашечнікова Серафима Михайловича протягом його загальної трудової діяльності 1950–1992 років. Аналізується наукова, методична та управлінська робота С.М. Чашечнікова: вклад в геометричну теорію, методику викладання математики та відбудову фізико-математичного факультету.

Ключові слова: *С.М. Чашечнікова, декан, математик, геометр, викладач, науковець, управлінець.*

**S.M. CHASHECHNIKOV – A SIGNIFICANT MATHEMATICIAN
AND TEACHER**

Makarchuk O.P.

*The Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
Kropyvnytskyi, Ukraine*

The article examines the main aspects of scientific and pedagogical activity of the Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Kirovograd Pedagogical Institute (from 1970 to 1971) Chashechnikov Seraphim Mikhailovich during his general career in 1950–1992. Scientific, methodical and managerial work of S.M. Chashechnikov is analyzed.: contribution to geometric theory, methods of teaching mathematics and reconstruction of the Faculty of Physics and Mathematics.

Keywords: *S.M. Chashechnikov, dean, mathematician, geometer, teacher, scientist, manager.*

Чашечніков Серафим Михайлович народився 28 лютого 1927 року в селі Велика Кеньша, Петрівського району, Пензенської області в сім'ї робітників.

З 1946 по 1950 роки навчався на фізико-математичному факультеті педагогічного інституту міста Пенза за спеціальністю «Математика», та отримав диплом з відзнакою викладача математики (№ 017102) [4]. З 1950 по 1952 роки працював асистентом кафедри математики інституту імені М. Ломоносова для вчителів. В жовтні 1951 року вступив до лав КПРС (партійний білет № 02498115). З 1952 по 1953 роки працював асистентом кафедри вищої математики Пензенського індустріального інституту. З 1946 по 1950 роки навчався в аспірантурі по кафедрі геометрії Саратовського державного університету.

У 1956 році Серафим Михайлович захистив кандидатську дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата фізико-математичних наук (диплом № 001954). Дисертація на тему «Теория поля локальных гиперконусов в X_n » була написана під керівництвом відомого спеціаліста з диференціальної геометрії та загальної алгебри доктора фізико-математичних наук, професора Вагнера Віктора Володимировича.

З 1956 по 1962 роки С.М. Чашечников працює старшим викладачем кафедри елементарної математики Саратовського педагогічного інституту. З 1958 по 1961 роки виконує обов'язки заступника декана, а з 1961 по 1963 роки декана фізико-математичного факультету Саратовського педагогічного інституту. А з 1963 року С.М. Чашечников розпочинає працювати на кафедрі математики Кіровоградського педагогічного інституту, якою на той час керував Г.М. Оліфер. З 1965 року Серафим Михайлович вже завідує кафедрою елементарної математики, а протягом 1967–1975 років С.М. Чашечников – незмінний керівник кафедри вищої математики нашого інституту.

У червні 1976 року Серафима Михайловича запросили на посаду доцента кафедри математики Сумського педагогічного інституту імені А.С. Макаренка. З 1979 року по 1988 рік він працював на посаді декана фізико-математичного факультету. Серафим Михайлович викладав проєктивну, аналітичну, диференціальну геометрію, математичну логіку,

брав активну участь у методичній роботі кафедри та факультету. Серце відомого математика зупинилось 16 квітня 1992 року.

Серафим Михайлович на той час був одним із небагатьох математиків-геометрів у Радянському Союзі та Україні зокрема. Його роботи друкувалися у провідних математичних виданнях «Доклады Академии наук СССР», «Украинский геометрический журнал», у США та Японії.

В роботі [7] Серафим Михайлович досліджує геометрію m -поверхні в афінному просторі за умови, що на параметри геометрії m та n не накладаються ніяких обмежуючих умов в контексті розмірності дотичних просторів вищих порядків. Відповідний результат поглиблює дослідження В.В. Вагнера, А.Е. Лібера та П.І. Швейкіна. Першим результатом в теорії m -поверхонь можливо вважати дослідження В.В. Вагнера [1] випадків $m = n - 1$ та $m = n - 2$. В подальшому А.Е. Лібер [5] проаналізував випадок $2n \leq m(m + 3)$ і згодом разом з П.І. Швейкіним [10] розглянув конструкцію, в якій m може бути довільним, але дотичні простори вищого порядку мають максимально можливу розмірність. Необхідно зазначити, що хоча відповідна робота має глибоко теоретичний характер, її результати можуть бути використані для побудови моделі руху точки в полях різної фізичної структури.

В роботі [8] автор розглядає теорію поля локальних гіперконусів в X_n для випадку $n \geq 4$. Відповідна робота поглиблює результати теорії гіперконусів X_3 , побудовану в тривимірному евклідовому просторі С. Лі та Г. Шеферсом в 1896 році [12]. В.В. Вагнером в 1948 році побудована теорія поля локальних конічних поверхонь X_3 [2]. Він також розглянув її застосування до теорії диференціальних рівнянь та до варіаційного числення. В цілому потрібно зазначити, що теорія поля локальних конічних поверхонь в X_n має інтерес в зв'язку з можливістю використання її результатів по відношенню до диференціальної геометрії, варіаційного числення та теорії диференціальних рівнянь в часткових похідних першого порядку з однією невідомою функцією.

Велику увагу Серафим Михайлович також приділяв питанню методики викладання геометрії в школі, зокрема планіметрії. Визначний геометр був співавтором двох навчально-методичних посібників, які мали гриф Міністерства освіти УРСР, а саме: Чашечников С.М., Чашечникова Л.Г., Чертков Й.Я. Вивчення алгебри в 6–8 класах. К.: Рад. школа, 1981 та Тесленко И.Ф., Чашечников С.М., Чашечникова Л.И. Методика преподавания планиметрии. К.: Рад. школа, 1986.

Книга [6] є методичним посібником для вчителів математики середніх шкіл. В ній розглядаються теоретичні основи шкільного курсу планіметрії відповідно до навчального посібнику «Геометрія, 6-10 класи» відомого геометра та педагога А.В. Погорелова. В посібнику аналізуються найважливіші питання методики викладання планіметрії. Переважну за обсягом і змістом частину посібника складають ретельно підібрані теоретичні контрольні питання, вправи, завдання для самостійних робіт.

У книзі [9] аналізується вивчення алгебри в 6–8 класах загальноосвітньої школи, розкриваються теоретичні основи і окремі питання методики; вона є хорошим посібником для вчителів математики загальноосвітніх шкіл, який написаний українською мовою. Відповідний посібник, як зазначалось, допущено Міністерством освіти УРСР для використання в школах. В книзі пропонується методика формування найважливіших понять курсу алгебри, а також методика розв'язання складних алгебраїчних завдань. Окремим питанням посібника також є проблема формування міжпредметних зв'язків.

Як відзначають випускники 1983 року [11] Серафим Михайлович був не тільки визначним математиком, а й щирою, порядною людиною, яка завжди йшла на зустріч студентам: «Представляють декана (за нашим тодішнім розумінням це повинен бути великий чоловік з розкотистим басом) – Серафима Михайловича Чашечнікова... Всі переглядаються. Перед нами невисокий чоловік з хрипким голосом. Але хвилиanne здивування змінюється радістю. Молодий завзятий погляд, вміння жартувати і розуміти хороші жарти, від самого початку шанобливе ставлення до будь-якого студента

переконали нас: ми вибрали правильний факультет, нас тут чекали, ласкаво просимо в СІМ'Ю, ім'я якої фізмат!» (переклад з російської редактора). Серафим Михайлович Чашечников вважав фізико-математичний факультет великою сім'єю, а кожного студента її представником. З трепетом відносився до кожного студента й допомагав в складних ситуаціях [11]: «Але від багатьох інших педагогів його відрізняло щире бажання побачити в людині (будь то студент або викладач) хороший початок. Побачити й зрозуміти. Він не був байдужим! Нам заздрили студенти інших факультетів, тому що далеко не кожен декан міг підійти до першокурсника й поцікавитися здоров'ям його батьків, посварити студентку за те, що легко (не по погоді) одягнена, допомогти влаштувати дитину в садок і т.д. І при цьому бути в курсі практично всіх справ на факультеті. А як же інакше? Він же ГЛАВА сім'ї» (переклад з російської редактора).

Список використаної літератури

1. Вагнер В.В. Тр. семинара по векторн. и тензорн. анализу, в. 7, 65 (1949).
2. Вагнер В. *Ann. of Math.* 49 (1), 141 (1948).
3. Королюк С.К. До двадцятиріччя існування Кіровоградського педінституту ім. О.С. Пушкіна. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна*. 1951. Том 1. Київ, Радянська школа. 3–24.
4. Особові справи працівників інституту, які мають наукові ступені та звання. Архів Кіровоградського державного педагогічного інституту імені В.К. Винниченка. Том 13. Арк. 45–72.
5. Либер А. Е. *ДАН*, 85, № 1, 37 (1952).
6. Тесленко И.Ф., Чашечников С.М., Чашечникова Л.И. Методика преподавания планиметрии. – К.: Рад. школа, 1986.
7. Чашечников С.М. Геометрия m -поверхности в аффинном пространстве. *Докл. АН СССР*, 1966, Т. 166, № 3, с.558–561.

8. Чашечников С. М. Теория поля локальных гиперконусов в X_n . Докл. АН СССР, 1957, Т. 117, №5, с. 765–768
9. Чашечников С.М., Чашечникова Л.Г., Чертков Й.Я. Вивчення алгебри в 6-8 класах. – К.: Рад. школа, 1981.
10. Швейкин П.И., Тр. III Всесоюзн. матем. съезда, 1, 175, 1956.
11. Памяти учителя. Общественно-деловой еженедельник Ваш Шанс, №9, 2012. Режим доступа: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&id=40057&in=364>
12. Lie S., Scheffers G. Geometrie der Berührungstransformationen, 1, 1896.